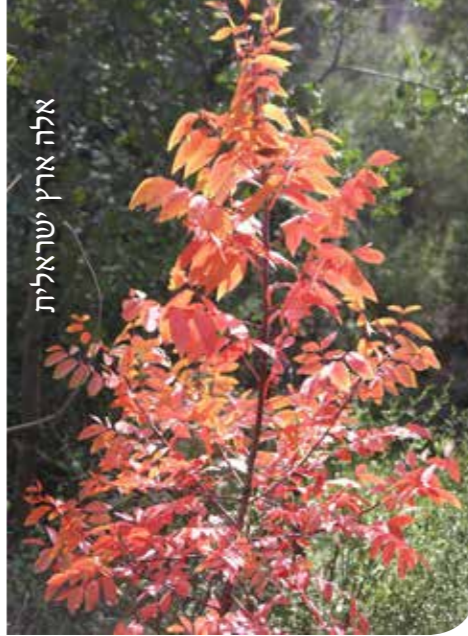

אגס קלרי במרום גולן

אלה ארץ ישראלית

גפן נחל עמוד אראלה הר

דולב מזרחי אראלה הר

מופעי שלכת בישראל

אורי פרגמן-ספיר ויעל אורגד

קיבוץ מרום גולן - עשרות עצים צפוניים יפהפיים, ביניהם אגס קלרי באדום מסחרר. קיבוץ יראון - עשרות עצי שלכת יפים, ביניהם דלבים, אדרים ורבים אחרים.

קמפוס ספרא (גבעת רם) של האוניברסיטה העברית - טור משכר של ספיון השעווה בשלכת אדומה לאורך הכביש ההיקפי ועצי דובדבן פעמוני בגווני כתום. פארק הירקון בתל-אביב - מופע מרהיב של עצי ענק של צפצפת הפרת בשלכת צהובה. כמה מהעצים קרסו ומלבלבים בצורות משונות ויפות. וסליחה על עוד עשרות אתרים מומלצים שלא נכללו כאן מחוסר מקום, ביניהם בולטים קיבוצי הצפון - להבות הבשן, סאסא, שמיר, ברעם ועוד.

דובדבן פעמוני בגן הבוטני בנגעת רם

הביתית הקטנה. נזכיר כי גוון העלים של האלה הארץ-ישראלית יפה לא רק בשלכת, אלא גם באביב עם לבלוב העלים גם אז הם אדומים לפני שהם מוריקים. האלה האטלנטית היא עץ גדול יותר הגדל לכל אורכה של ישראל מהר הנגב בדרום ועד לגולן ולגליל ומשמש גם בייעור ומעט בפארקים, גם עליה משנים את צבעם לורוד-כתום בסתיו ואז לעץ יש מופע מרהיב. האלה האטלנטית מומלצת כעץ חסכן מים, רק יש לזכור שנופו עגול וגדול והוא זקוק למרחב על מנת שיראה טוב. נזכיר עוד צמחי בר כמו הדולב המזרחי בשלכת צהובה-חומה וגפן היין בשלכת אדומה-סגולה.

השלכת בארץ בולטת יותר באזורי ההר הגבוהים, שם קר יותר. במרומי החרמון בסתיו ניתן למצוא עצים בגווני שלכת נהדרים - צהובים, חומים ואדומים. אחד הבולטים הוא אדר קטן-עלים, עץ שעליו מאדימים לפני הנשירה וכך גם בן-חוזר הררי. טיילו כעת בחרמון ותינו לא רק ממופעי שלכת, אלא גם מעצי בר נושאי פירות (עוזררים) ומפריחת כרכומים וסתוונות לרוב. שיח בר מקומי מעניין נוסף הוא אוג הבורסקאים, חפשו אותו בשדרת ההר, בסתיו בחרמון הוא משנה את צבעו לאדום בוהק - תופעה שלא רואים באזורים הנמוכים יותר בארץ.

עצים רבים בעלי שלכת יפה הובאו לארץ ומשמשים בגינון. ביניהם אוג הקופל (אדום), ספיון השעווה (אדום), דובדבן פעמוני (כתום), מיני מילה (צהוב), ליקוידמבר לבני (גוון אפרסק), רימון מצוי, אלה סינית (אדום) ואגס קלרי (צהוב או אדום).

אתרי שלכת מומלצים: הגן הבוטני האוניברסיטאי בירושלים - צבעי שלכת מרהיבים בעשרות מיני עצים צפוניים בחודשי נובמבר-דצמבר, חפשו אותם בחלקות אירופה, צפון אמריקה ואסיה, אל תשכחו לבקר את עץ הגינקו בחלקת צמחי המרפא והתבלין, הוא מכוסה כולו ב"שמיכה" מופלאה של עלים זהובים.

הסיבה הראשונית היא החורפים הצפוניים הקרים בהם יש לעצים רחבי עלים קושי אמיתי להחזיק את העלים לא קפואים ופעילים, סיבה נוספת היא מחסור באור בחורף בו הימים קצרים והשמש לא תמיד נראית, כלומר ממילא העץ אינו מסוגל להטמיע באופן יעיל. נשירת העלים היא מעין תרדמת המאפשרת לעץ לשרוד את החורף הקר. בנוסף, העלים שנשרו על הקרקע מוסיפים שכבת הגנה על השורשים בפני הקור, ובאביב - כשהעץ מתמלא פריחה, הפרחים בולטים יותר ויכולים למשוך יותר מאביקים, ללא העלים.

יחד עם זאת, מדענים חשבו בעבר כי יש משמעות ביולוגית לתופעה. לפי ספרו של פרופ. שמחה לב-ידון, לצבעי העלים ישנה משמעות תקשורתית כסיגנלים המיועדים לבעלי חיים במגוון רחב של סיטואציות - החל ממשכה, דרך מידע על ערך מזוני נמוך ועד למשמעות של אזהרה. לאחרונה נמצא כי הפיגמנט האדום של עלי השלכת מגן על הצמחים מפני חרקים אוכלי עלים. הגנה זו חשובה במיוחד עם קמילת העלים לפני החורף, בתקופה בה העץ שואב לענפיו חומרי מזון יקר ערך מהעלים. כיוון שחרקים אלו נמצאים בעיקר בצפון אמריקה, אפשר לראות שם את השלכת האדומה המרשימה.

בארץ, כאמור, צבעי השלכת פחות בולטים. למרות זאת ישנם כמה עצי בר מקומיים שעליהם משנים את צבעם לקראת השלכת. החשוב מכולם הוא האלה הארץ-ישראלית: לקראת הסתיו עלי האלה המנוצים מקבלים גוון אדום יפהפה. משום מה האלה הארץ-ישראלית כמעט ולא מופיעה כעץ גינה בארץ, למרות שהיא עץ נפוץ במרכז וצפון הארץ ולמרות גודלה הצנוע והתאמתה לגינה

מופעי השלכת מהווים אטרקציה גנטית חשובה בסתיו וכך גם בטבע. היערות הצפוניים בעולם עשירים בעצים נשירים רחבי עלים ומפורסמים במופעי שלכת. ישראל אינה מפורסמת בנופים טבעיים כאלה וחורשיה מורכבים בעיקר מעצים ירוקי עד. למרות זאת ישנם כמה עצי בר מקומיים שעליהם משנים את צבעם לקראת השלכת ועוד עצי נוי בעלי מופעי שלכת מהממים. בכתבה נסקור אותם בתקווה שתספיקו ליהנות מהם לפני שהעלים ינשרו לקראת החורף.

מהי בעצם השלכת? הכוונה היא לתופעה בה העץ (או השיח, או המטפס) מפסיק לייצר כלורופיל - הצבען (פיגמנט) המקנה לעלים את צבעם הירוק. הכלורופיל מתפרק ונחשפים צבענים אחרים הנמצאים בעלה כמו קרטנואידים בגווני צהוב-כתום. בנוסף ישנו גם תהליך של ייצור אנתוציאנינים - צבענים אדומים.

הכלורופיל משמש בתפקיד מרכזי בתהליך ההטמעה (פוטוסינתזה), ייצור משמעותה (משמעותית) של הפסקה (או הפחתה) תהליך זה. אילו סיבות יש לעץ לעמוד בשלכת? הנושא נחקר רבות, ונמצאו מספר סיבות. כמו כל דבר בטבע, השלכת היא כנראה פתרון למספר בעיות.

ליקוידמבר לבני בעמוקה